

// OG JORDA SKAL EINGONG MINNAST OSS FOR VÅRE GJERNINGAR //

PER KLEIVA, BILETKUNSTNAR

FJELL FESTNING 24. AUGUST – 7. SEPTEMBER 2008

UTSTILLING, FILM, INSTALLASJONAR, FØRELESINGAR OG DI SPESIELLE OPPLEVING
AV KUNST INNE I EIN TYSK KRIGSMASKIN

KURATOR // GITTE SÆTRE

KUNSTNERE // THOMAS KVAM, ERIKA IRMLER, TROND LOSSIUS, AUD MARIT SKARREBO HOLMEN OG ARNE RYGG

FORELESERE // HANNE SOFIE GREVE, RUNO ISAKSEN, PER CHRISTIAN MAGNUS OG OLE JACOB ABRAHAM

//SANNINGA?

Korleis vert nyhende farga av samanhengen den inngår i?
Korleis vert ein bodskap påverka av mediet det formidlast gjennom? Kva skjer med oppfatninga vår av eit kunstverk når vi møter det inne i ein av Europas største krigsmaskinar? Utstillinga "Og jorda vil eingong minnast oss våre gjerningar" som opnar på Fjell festning laurdag 23. august er ein tankevekkjar – som vil få mange til å tenke tankane sine om att.

Arrangør: Perler i Nordsjøløypa.
Kurator for utstillinga: Gitte Sætre, prosjektleiar for Luftskipet
Prosjektansvar: Gode Sirklar. www.godesirklar.no
Kunstnarar: Thomas Kvam, Erika Imler, Trond Lossius, Aud Marit Skarrebo Holmen, Arne Rygg.
Lysdesign: Sigve Sælensminde
Førelasarar: Runo Isaksen, Per Christian Magnus, Hanne Sofie Greve og Ole Jacob Abraham.
Redaksjon avis: Gitte Sætre og Co-pilot/Oyvind Boska
Skribentar/essay: Forfattar Runo Isaksen og filmskapar Per Christian Magnus.
Design: Co:pilot/Gaute Hatlem

Perler i Nordsjøloya (PIN) inngår i Riksantikvaren og Miljøverndepartementet sitt verdiskapingsprogram for kulturminne i kommunane Fjell, Sund og Øygarden.

Museum Vest avd. Fjell festning
Festningsvegen
5357 FJELL

UTSTILLINGA VIL VERE OPEN KL 12 -15
KVAR LAURDAG OG SØNDAG FRAM T.O.M 7. SEPTEMBER.

//FORORD

Velkomen til utstillinga "Og jorda vil eingong minnast oss våre gjerningar".

I 3 helgar vil Fjell festning vere arena for ei utstilling, som du kjem til å oppleve på ein heilt spesiell måte fordi den foregår i eit sterkt, kjensleladd krigsminnesmerke. Gjennom film, tekstar, lydinstallasjonar, bilete og foredrag vil vi presentere publikum for korleis informasjon, oppleving og forståing vert farga av omgjevnaden og mediet dei inngår i. Per Christian Magnus viser korleis media sin sensasjonshunger påverkar innhaldet i ein nyhendereportasje. Kunstnarar freistar å finne nye vegar til erkjenning, og viser oss kor sterkt våre oppfatningar kan verte farga av konteksten dei inngår i. Er det slik at erfaringar styrer innstillinga vi har til ulike ting? At vi "førehandsprogrammerer" oss eller førebur oss for dei situasjonane vi skal gå inn i? Tenk t.d på eit legebesøk: Kvifor byrjar vi automatisk å snakke lavt på venteroommet? Eller møte med ein sakschandsamar på Rådhuset: Kvifor stålset vi oss og blir litt bestemt småforarga idet vi går inn dera? Omgjevnaden påverkar både vår handlemåte og våre oppfatningar.

Slik vert òg bodskapar farga av mediet dei vert formidla gjennom. "Media is the message" heitte det på 90-talet. Tenk kva e-mail har hatt å seie for måten vi snakkar saman på kontra den gongen vi sende brev (snail-mail) til kvarandre. Korleis oppfatar vi eit ord skrive med penn på ein restaurantserviøtt og same ord rissa med spikar i ein fengselsvegg?

Når vi som står bak denne utstillinga stiller oss desse spørsmåla, er det for å problematisere kva vilkår sanninga har i vår moderne medierøyndom og korleis kunsten kan kaste lys over desse problemstillingane? Kan samtidskunsten ta ein posisjon i samfunnet som kan presenterer alternativ, ny innsikt, andre perspektiv og kritiske blikk som kan være med å sikre demokratiet? Runo Isaksen spør om litteratur kan vere eigna til menneskeleg forståing og konfliktløsning i noko så vanskeleg og fastlåst som Israel-Palestina-konflikten.

Utover det å ta fatt i ein konkret situasjon evner også samtidskunsten å kommunisere våre førestellingar om situasjonen og dermed også mulegheita til å stille oss kritiske til situasjonen. Utstillinga sin tittel "Og jorda skal eingong minnast oss for våre gjerningar" er henta frå Per Kleiva, som i over førti år har vore ein av våre mest samfunnsengasjerte billett-kunstnare. Politiske engasjerte kunstnarar

er igjen aktuelle; ikkje slik vi kjenner dei frå 70-talet med aksjonar og plakatar som tok stilling i konkrete politiske konflikter som Vietnamkrigen, EU-medlemskap, utvida fiskerigrænser osv. I dag handlar det meir om å gå inn i forståingsmekanismer, samfunnsstrukturar og menings-samanhengar der kunstnarlege strategiar og innfallsvinklar kan opne for nye alternativ og innsikter.

Fjell festning er ein intens stad fylt med fysisk og psykisk innhald. Ein stad med ei historie dei fleste har eit sterkt forhold til. I mai opna Museum Vest for guida turar inne i det enorme, underjordiske festningsverket frå 2. verdenskrig. No har vi laga ei heilt spesiell vandring i Fjell festning der kunstnarane har fått bruke staden si historie og ladning til å skape kunst som gir oss ein refleksjon omkring vår egen tid og fremtid.

Utstillingen er ein del av Riksantikvaren og Miljøverndepartementet sitt verdiskapingsprogram for kulturminne.

PS.

Denne utstillinga skulle eigentleg inngå i lanseringa av Luftskipet, den nye, oppblåsbara kunstarenaen som skal bevege seg rundt til ulike stader der folk bor i Sotra- og Øygarden-regionen. Å byggje noko så utradisjonelt som eit mobil, oppblåsbart utstillingslokale er ei utfordring, ikkje minst teknisk. Difor vart Luftskipet dessverre ikkje klart til opninga av denne utstillinga. Men det kjem. Og denne utstillinga gir deg ein forsmak. Luftskipet er ein annleis arena for kunst- kulturopplevingar, men òg ein annleis, spanande arena for formidling, menings-utveksling og debatt. Ein ny ikkje-forutinntatt omgjevnad der vi kan sjå ting med nye auge, andre perspektiv, nye sanningar som ikkje er forma av rådhusvegger, gymsalar eller busskur. Slik sett heng Luftskipet tett saman med temaet for utstillinga – nemleg korleis sanninga vert forma av det rommet dei oppstår i. ••

ERIKA IRMLER

//KNIEPHOFSTRASSE 34

The documentary «Kniephofstrasse 34» starts off in Barcelona where my father is living and ends in Berlin, in the neighbourhood of Kniephofstrasse, where my grand-father lived and died. I want to retrace his life (professional, ideological, family life, and geographical) using the testimonies of members of the family, neighbours, colleagues and also using photographs and visual support from archives. The film will end with my father going back to places from his childhood, which will be a way for him to retrieve souvenirs physically that were until then only "talked about". It will be a means for this documentary to accomplish its double function : a distanced quest about what links a man to a place, an époque; and a trial to make a family, (and different generations) share and reactivate a common past through dialogue.

Using as a pretext the reconstruction of the itinerary of a man in Berlin thanks to the information given by his friends, relatives, descendants, «Kniephofstrasse 34» aims to bring to light the taboos that are still at work when this generation of the thirties attempts to talk of its past. The idea of this project came to me when I realised that I knew practically nothing about my grand-father, although he is the father of my father! In a few generations, memory about people is definitely lost if we are not careful. Having died to young for me to know him, my grand-father could only survive through what his only son's words, my father, who never the less never talked about him, apart from a few factual details. Can a man be reduced to a few dates and anecdotes? Why did my father enshrine his own father in such a mysterious silence, thereby concealing a whole dimension of his own past? Did the traumatic and exceptional historical circumstances that surrounded their relationship account for that silence? My grand-father, born practically at the start of the 20th century, spent the major part of his life in a city which was closely linked to History: Berlin. He was a soldier in Verdun during World War I, he lived under the Weimar Republic, witnessed the rise of Nazism, its reign and downfall, and then the communist era to which he didn't survive, he died in 1955. Did talking about him stir memories that were too painful

for my father? Another detail intrigued me: Here was a man who, according to my father, refused to compromise with the Nazis first, then the Communists as well, even though this decision entailed lots of inconveniences under both regimes. A man with a clear conscience in short, whose anti-authoritarian convictions dating from World War I were never shaken although there were strong ideological pressures. Why, then, be silent about this exemplary life? Similarly, I knew nothing of the reasons that made my father leave Germany to go and live in Spain ruled by Franco, where he married my mother and where I was born.

These questions on the transmission of memory between generations, on the taboos that haunt it, on the ignorance that is passed on about the history of our close relatives, will be the real subject of this documentary. It is highly important that the issue moves away from the intimate sphere to a more universal questioning. I wish to underline the link between all the protagonists of this documentary to History the mysterious grand-father of course, but also to take a more recent example, his niece (my aunt) who learned only recently that her parents were nazis. In a country that has suffered the turmoil of deadly ideologies, in which atrocious events took place that were subsequently widely condemned, every one has to deal as best he can with a cumbersome past, each has to confront a heritage that is impossible to ignore, because it is so intertwined and has direct consequences. It is through a thousand daily anecdotes, thousands of small individual dramas, that History comes to life and can be apprehended, so as not to be merely an abstraction. In a logical manner, our methode, whilst departing from a research on the nature and the quality of intergenerational communications, leads us to question the quality of their content, and the source of eventual interferences.

This documentary therefore, whilst taking as starting point my own family memory, questions its silences, its gaps, shady regions and wishes to give out onto

a more general outlook, by focusing on the way collective destiny and individual destiny are linked. Significantly, the city of Berlin, where these lives that I propose to reveal took place, plays a symbolical role of utmost importance: Berlin, whose monuments are like signals, silent witnesses charged with history and little forgotten stories. Berlin, this perpetual work in progress, where past and present mingle, like a vast metaphore of the workings of memory.

The DVD was made from photographs and recordings that were taken during a first recognition trip in november and decembre 2006. (These takings, as well as the first interviews, are described in detail in the following section entitled: Notes of intention on the making.)

This film received a grant from the city of Geneva, the Département d'Instruction Publique du Canton de Genève as well as from the Lottery of Suisse-Romande. ♦♦

THOMAS KVAM

//IGANDHI, THE FOG OF PEACE

iGhandi - The Fog of Peace

I Gandhi lar seg betrakte som en omformulering av den utopiske satiren definert som litterær sjanger til en billedkunstnerisk metode. Kvam trekker dessuten veksler på filmhistoriens bruk av satiren, fra Kubrick's Dr. Strangelove til Chaplins The Great Dictator, og tegneserier som f.eks Transmetropolitan av Warren Ellis.

The fog of peace, filmens undertittel, er en omskriving av the fog of war, et uttrykk med røtter i boken Om krig, av den preussiske krigsteoretikeren Carl Von Clausewitz. Tenkning om krig som politikens forlengelse veksler for Clausewitz mellom fornuft, kalkulert strategi og hva han kaller friksjon eller tåke. Tåken blir den uforutsette differensen mellom opprinnelig intensjon og funksjon. Når

lenger og Europa har outsourcet politisk terrorisme til den tredje verden. Det 21 århundres store demokratiseringsskriker for global fred raser. I sentrum av bestrebelsene for en bedre verden befinner den norske nobelkomiteen og fredsprisen seg. Men komiteens geopolitiske overlapp viser seg først og fremst som en profetisk diskurs, en krystallkule for dannelse av koherente fortellinger om den kommende verden.

Satiren leses ofte i tospenn med karnevalet hvor, ifølge Mikhail Bakhtin, den fattige eller narren kunne ta kongens plass. Det skjer, hos Bakhtin, en reversering av hierarkier hvor elementer lavest i systemets bunn kunne få utløp for oppdemmet aggresjon eller begjær ved å, for en kort periode, få spille hersker. Slavoj Zizeks karnevalsbegrep ligger imidlertid nærmere I Gandhis satiriske aspirasjoner. For Zizek er ikke karnevalet noen maktkritisk figur, men et kontrollert kollektivt psykodrama i maktens tjeneste. Karnevalets midlertidige revolusjon er, hevder han, bygget inn i opprettholdelsen av systemet. I Gandhi spiller seg ut innenfor rammen av et slikt, åpent, karnevalsbegrep. Stilt ovenfor I Gandhi, kan man derfor stille spørsmålet: "hvordan lage et karneval av et karneval?" Eller som Williams Burroughs en gang skrev, "How to create a riot inside a riot?" ♦♦

konspirasjonsteoriens vev av politisk determinisme og urbane myter bindes sammen i roboten I Gandhi, reinkarnasjon av Mahatma Gandhi, er det denne tåken som er filmens egentlige sentrum.

I filmens fremstilling av den norske nobelkomiteen, blir den et hemmelig brorskap med verdensomspennende sosialdemokratisk imperium som mål. Alfred Nobel la ting til rette for å anvende Nobelprisene som redskap for å samle de fremste innen sine felt i kampen for verdensherredømme. Filmen starter i år 2048, hundre år etter Mahatma Gandhis død. Den vestlig humanismens universelle aspirasjoner har spilt fallitt. Etter ideologiens sammenbrudd vil ingen risikere sitt liv i politikens tjeneste

RUNO ISAKSEN

//KUNSTEN Å SE DEN ANDRE

Våren 2002 og høsten 2003 reiste jeg omkring i Israel og de palestinske områdene – og intervjuet forfattere på begge sider av muren. Det var mange ting jeg ønsket å lære mer om, men hovedspørsmålet var: Kan litteratur og kunst spille noen rolle i det å se den andre?

Jeg hadde søkt og fått stipend for å skrive bok om dette emnet. Boka kom ut i Norge våren 2005: Litteratur i krig: møter med israelske og palestinske forfattere (Cappelen). Senere i høst (2008) utgis boka også i USA, i engelsk oversettelse.

ALDRI FRED

Prosjektet mitt handler ikke om politikk – i alle fall ikke i snever forståelse. Det springer direkte ut fra mine egne erfaringer med å lese avisside opp og ned år ut og år inn, i det ene øyeblikket fylt av håp og i det neste av tungt svartsyn, mens jeg mumlet: "Det kommer aldri til å bli fred i Midtøsten!" Og om noen skulle komme til å spørre hvorfor, ville jeg svart: "Fordi palestinerne er sånn og sånn, og de kommer aldri til å gi seg for de får sånn og sånn og dessuten er jødene sånn og sånn og de kommer aldri til å gi seg for ..."

Så kom jeg, ganske tilfeldig, til å lese en israelsk roman, David Grossmans *Se kjærlighet*. Den var så utrolig bra at jeg leste enda en israelsk roman og enda en. De handlet alle om jøder, og jeg måtte bare innrømme at jeg aldri hadde kjent noen jøde. Så begynte jeg å snuse på palestinsk litteratur, kom over Izzat Ghazawi, og derfra gikk veien videre til Darwish og Habibi og flere. Alle disse tekstene handlet om palestinerne og minnet meg på at jeg aldri hadde kjent noen palestiner heller, for nå. I min iver gikk jeg systematisk til verks: Jeg leste israelske og palestinske forfattere i ulike vestlige oversettelser, og noterte flittig.

en palestiner, og vice versa. Samtidig er jeg vitne til at en flere meter høy mur sprenger seg opp mellom de to. Da er det at jeg for alvor tyr til litteraturen og formulerer hovedspørsmålet: Kan litteraturen spille noen rolle i det å se den andre? Et utgangspunkt er noe den sørafrikanske forfatteren André Brink fortalte under "War and Peace"-konferansen i Tromsø i september 2001. I Sør-Afrika, sa Brink, utgjorde litteraturen og forfatterne en helt avgjørende kraft i bestrebelsene på å rive ned det gamle apartheidregimet. De svarte og hvite forfatterne begynte å lese hverandres bøker – de oppdaget den andre i litteraturen – og deretter begynte forfatterne å møtes rent fysisk også. For hva er litteratur? spurte Brink. Jo, litteratur er å bli dratt inn i en opplevelse av den andre. Han konkluderte med at det er avgjørende å forstå "fiendens" litteratur.

Uten å dra lettvinne paralleller mellom Israel og Sør-Afrika, kan man tenke seg en lignende bevegelse i forholdet mellom jøder og palestinerne? Om det er mulig, så må i alle fall et par forutsetninger ligge i bunn. Først og fremst må man ha tilgang til den andres litteratur. Det innebærer at palestinsk litteratur må oversettes til hebraisk og utgis i Israel, og hebraisk litteratur må oversettes til arabisk og utgis i Palestina. Samtidig må man som israeler og som palestiner ikke bare være villig til, men også være interessert i å lese den andres litteratur. Finnes en sånn interesse? Hvis ikke: Hvordan kan den komme i stand? Leser man palestinsk/arabisk litteratur i israelske skoler? Lærer man arabisk språk? Hva med forfatterne selv, leser de sine kolleger på den andre siden av muren?

FIENDTLIG HOLDNING

Nedslående lite skjer, fant jeg fort ut. Paradoksalt nok skjer det mer på palestinsk enn på israelsk side. En og annen israelsk roman oversettes fra hebraisk til arabisk og publiseres i Ramal-

bisk bok – og jeg bor i Midtøsten! Jeg leste sikkert tyve ganger mer russisk og fransk litteratur enn arabisk, det er en forferdelig anomali."

Jeg spur om han tror det ligger politiske grunner bak, og han svarer: "Tja, mer det faktisk at Israel liker å se seg selv som et europeisk land. Vi er med i Melodi Grand Prix, vi taper stadig i UEFA-cupen. Se deg omkring, vi sitter på en europeisk kafé, ikke sant? Folk på gaten tror de kan jumppe inn på lokalbussen, dra i snora og gå av i Paris. I min tid var fransk mye mer populært som tredjespråk enn arabisk – men hva skal du med fransk her? Hvem skal du snakke med? Alle rundt deg snakker jo arabisk. Det er virkelig helt sprøtt. I Ohio ble jeg nylig utfordret til å komme med en god metafor på Israel. Og jeg sa: Israel er som et kasino i Las Vegas. Du kommer inn fra ørkenen, noen åpner døra og sier: 'Velkommen til Roma!' Så vandrer du omkring blant pallassene, går opp en etasje og kommer til Venezia, hvor en gondol frakter deg til rommet ditt. Sånn er det her, det er Europa. Vi har ikke tatt inn over oss at vi befinner oss i the fucking Middle East."

Dette er et svært viktig poeng. En rekke palestinske forfattere jeg snakket med, hverder det samme: Israel befinner seg, geografisk sett, i Midtøsten, omgitt av arabiske stater. Men de lever med blikket mot Vesten – og ryggen til sine arabiske naboer. Reell endringer kan først inntreffe den dagen Israel virkelig tar inn over seg at landet faktisk befinner seg i den arabiske verden.

EGNE REDSLER

Blant palestinerne er David Grossman (f. 1954) den høyest verdsette av dagens israelske forfattere. Dette er mitt klare inntrykk etter å ha snakket med mange palestinske forfattere og intellektuelle. Noen av Grossmans bøker er oversatt til arabisk, artikler oversettes jevnlig. Ikke minst dokumentarbøkene hans går rett inn i den israelsk-palestinske konflikten, bøker hvor Grossman slipper palestineren til og lar ham eller henne fortelle sin egen historie.

Grossmann samtykker i min tese om at noe av hovedproblemet i konflikten er at jøden ikke ser og kjenner palestinerne: "Joda, men jeg kunne argumentere nesten på samme måte mot palestinerne. Etter nesten hundre år med drap ser både palestinerne og jøder helst refleksjonene av sine egne redsler og sin egen mistenksomhet. Det er dette mine reportasjebøker handler om," utdypet han.

Grossman understreker viktigheten av å lære den andres kultur og språk bedre: "Jeg mener absolutt at vi burde lese palestinsk litteratur. Likevel er nok ikke palestinsk litteratur den første litteraturen israeleren velger å lese. Kanskje fordi den plasserer skylden så tungt på skuldrene deres. Det kan være vanskelig å konfrontere den andres historie direkte – den som du nedverdiger, okkuperer og er i konflikt med."

I motsetning til de fleste israelske jøder behersker Grossman arabisk. Burde ikke Israels jøder lære arabisk i skolen?

"Selvfølgelig. Selv hadde jeg som 13-åring valget mellom fransk og arabisk som andre fremmedspråk, etter engelsk. Dette var rett etter seksdagerskrigen i 1967, og foreldrene mine var virkelig sjokkert: 'Arabisk? Men de har jo ingen kultur, de har jo ingenting.' Og jeg fant fram et digert atlas og pekte: 'Her er vi, og der er Paris.' Og det var en riktig beslutning. Det er et tegn på respekt overfor den andre når du gjør en bestrebelse på å lære språket deres. Samtidig blir du mer oppmerksom på nyanser i kulturen deres, ser lettere hva de er sensitive overfor, for eksempel."

INGEN SYMMETRI

Grossman har en følelse av at palestinerne er mer opptatt av israelsk litteratur og kultur enn omvendt. Han tror at dette skyldes at de okkuperte alltid er mer interessert i å dekode okkupasjonskodene enn omvendt – for å overleve, men også for å skjønne hva som er årsakene til denne situasjonen. "Israel trenger liksom ikke å gjøre dette, ikke før virkeligheten tvinger dem til det."

For meg var det også avgjørende å sirkle inn forfatterens – og litteratørens – faktiske posisjon i Israel og Palestina. Dette blir ikke som å diskutere litteratørens rolle(i) i la oss si Norge versus Sverige, hvor jo betingelsene – økonomisk og på andre måter – er temmelig like. La det være klart at det ikke er symmetri mellom Israel og Palestina. Israel er på mange måter som et moderne, vesteuropeisk land. Palestina er ikke engang et eget land, men et okkupert område – bare delvis "selvstyrt" – med stor fattigdom og meget begrenset kulturell infrastruktur. I Israel vil du finne store forlagshus som i et hvilket som helst vestlig land; i Palestina vil du knapt finne et eneste forlag.

RADIKAL ISLAM

Et vel så viktig, men kanskje mer kinkig spørsmål er hva forfatterne av ulike grunner rent faktisk kan skrive om, og hva de ikke kan skrive om. Er de frie? Friheten er begrenset på palestinsk side, det er det ingen som helst tvil om. Forfattere skriver ikke om sex, punktum. De skriver ikke om religion heller – og i alle fall ikke kritisk om islam; det er utenkelig. Et tredje betent tema er politikk. Her er det nok større slingsringssønn – men helt frie er forfatterne nok ikke. Så da står vi tilbake med tre palestinske tabuer:

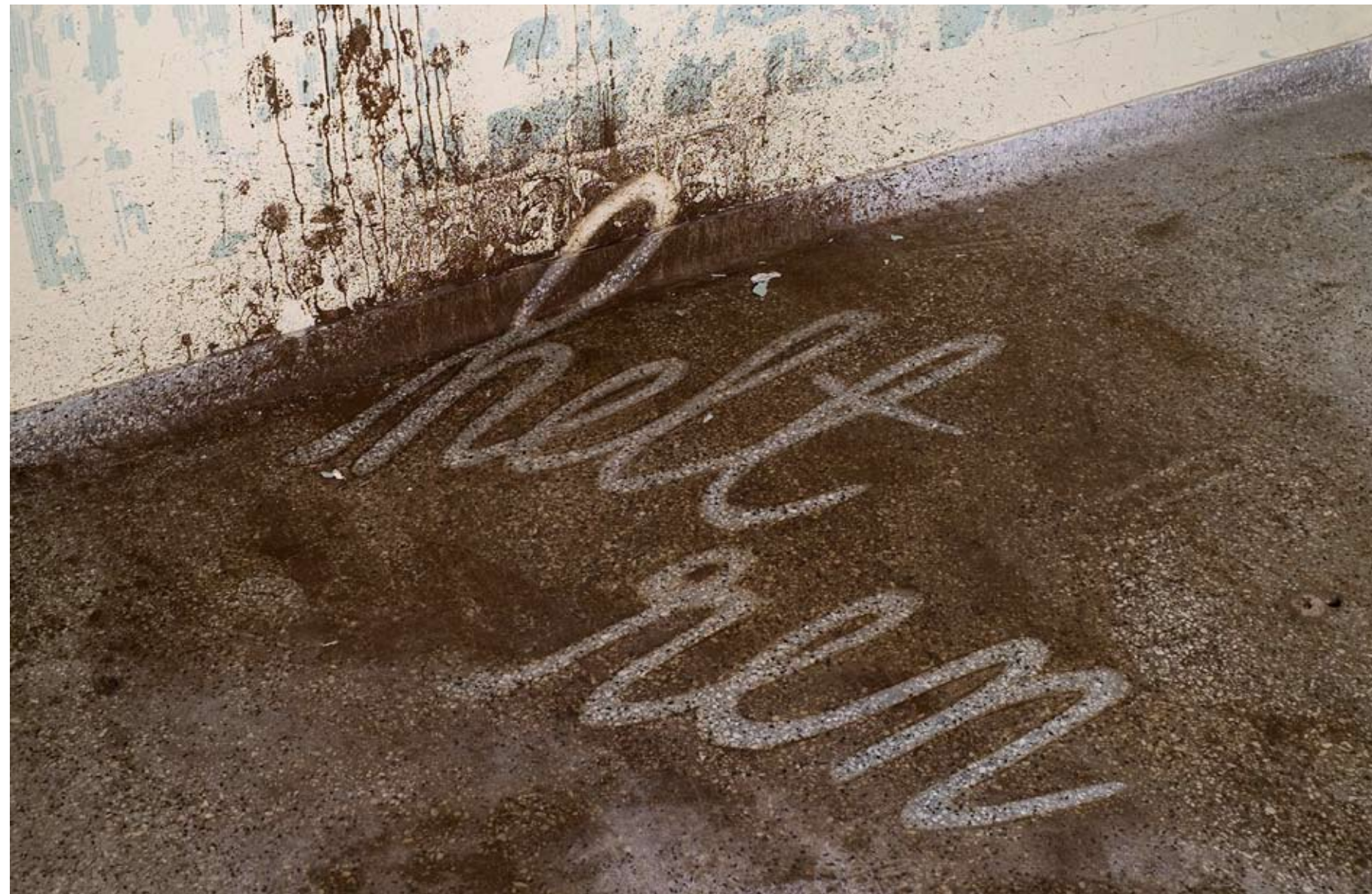
sex, religion og politikk. Det er ikke de palestinske myndighetene som begrenser; det er samfunnet, et stadig mer konservativt rettet samfunn, et stadig mer radikalisert form for islam.

På dette punktet står de aller fleste palestinske forfattere helt på linje med israelske forfattere: I kampen for ytringsfrihet – og mot fundamentalisme. Slik uttrykker den palestinske forfatteren Mahmoud Shuqair det: "Noen av våre tenkere jobber nå hardt med å få sekularisering og verdslighet til å fungere i samfunnet vårt. Fundamentalistene sier: 'Sekularisering er imot religion.' Og de sekulære sier: 'Nei, vi er ikke imot religion, vi vil bare isolere den fra staten.' Vi har utarbeidet et nytt slagord, for å gi disse tankene en sjanse til å gli inn i samfunnet: Sekularisering som tror. For vi er ikke imot de religiøse, men de har ikke rett til å hindre meg i å tenke og føle som jeg vil, og skape en totalitær stat. Vi kan velge demokrati, et fritt system med partier. Jeg tror at det er en mulighet for alt det – og det er også den eneste veien å gå. Selv de fleste som går til bønn, er ikke med Hamas eller Jihad på politisk nivå, men er langt mer pragmatiske."

Og jeg innvender: "De fleste?" Og Shuqair nikker: "Ja. Om du sier: 'Vi vil ha to stater og en slutt på okkupasjonen,' da vil de si: 'Dette er bra, dette vil vi ha.' Folk flest snakker ikke om å frigjøre hele det historiske Palestina. Sant nok beundrer mange Hamas når de har utført enda en operasjon [selvmordsangrep], fordi de lider under den israelske okkupasjonen. Med en egen palestinsk stat, med mer velstand og håp, da vil rekrutteringen til disse grupperingene sakte, men sikkert smuldre hen."♦♦

AUD MARIT SKARREBO HOLMEN

//VERTIGO #1 - #7E

Ord og egenkomponerte setninger satt inn i visuelle og mentale kontekster kjennetegner arbeidene mine. Utradisjonelle utstillingssteder og uterom byr på spennende utfordringer og kontekster til stedsspesifikke installasjoner. Det kan være alt fra store, i øyenfallende tekster til små ord og setningsbiter nesten ingen kan se. Materialbruk, størrelse og plassering påvirker lessningen og betydningen ordene får. Tidligere har jeg også brukt ord og tekst i konseptuelle malerier, video og objekter.

På Fjell festning er det stedet og historien som er utgangspunktet for installasjonene. Et ladet sted som byr på utfordringer og muligheter. Det er kaldt og rått, og intet

dagslys når dit ned. Et annet sted. Et sted man ikke velger å være hvis man ikke må. I hvert fall ikke over lengre tid. På en måte er rom uten vinduer og dagslys rom uten tid. Det kan være natt eller dag, nå eller for 65 år siden. Lyset må være kunstig, hvis noe skal bli sett. Fjell festning er fredet, så ingen fysiske inngrep i interiøret er mulig. "VERTIGO - kunstneriske tilføyelser #1 - #7" er stedsspesifikke tekstinstallasjoner fordelt på 7 rom, som ligger ved siden av hverandre i en sidegang, nede i bunkersen på festningen. Ordet "Vertigo" er et medisinsk begrep for svimmelhet. De poetiske betraktningene som befinner seg i rommene har fått visuell uttale i form av plassering, utforming, teknikk og materialvalg. Hvordan oppfatter

og tolker for eksempel publikum ord som er dannet av tegnestifter, med spissene vendt ut? Det finnes ingen fasit, men åpninger for assosiasjoner og tanker ut fra egen oppfatning og den enkelte subjektive opplevelse.♦♦

//UTVIKLING OG KUNST

Utsnitt av Arne Ryggs arbeid "De 12 mest omtalte personene og de 12 mest omtalte dydene i 2005".
Arbeidet sammenstiller de mest omtalte dydene med de mest omtalte personene i norske media. Se flere bilder på www.arnerygg.no.

Fjell festning er et overveldende monument over krigens alvor. Selv om batteriet aldri kom i kamp. Selv om det som skjedde av krigshandlinger her i Norge var en bagatell i forhold til andre steder i Europa og Asia. En regner med at der var rundt 72 millioner døde som følge av krigshandlingene fra 1939 til 1945. Dette tilsvarer én million døde hver måned eller 30.000 daglig gjennom seks år. Av de 72 millionene var 47 sivile, 20 millioner døde av sult og sykdom og fire millioner døde i krigsfangenskap.

I følge fersk statistikk fra Statisk sentralbyrå er lille Norge verdens desidert største våpeneksportør i forhold til innbyggertall. Bare seks land i verden eksporterer mer våpen enn oss. 6.000 milliarder kroner brukes årlig på militærutgifter i dagens verden, 150 ganger den samlede bistanden til fattige land.

Hvilken rolle kan kunst ha i en i disse sammenhengene som Fjell festning minner oss om? Et maleri, en video eller en installasjon: Vil det kunne annet enn å forsvinne som en ubetydelighet i omgivelser som taler så sterkt og alvorlig? Meditativ, stille kunst må forventes oversett. Høylytt kunst må bli latterlig. Ingen kunst kan vel være mer tankevekkende, provoserende og gal enn den realiteten

festningen roper om?

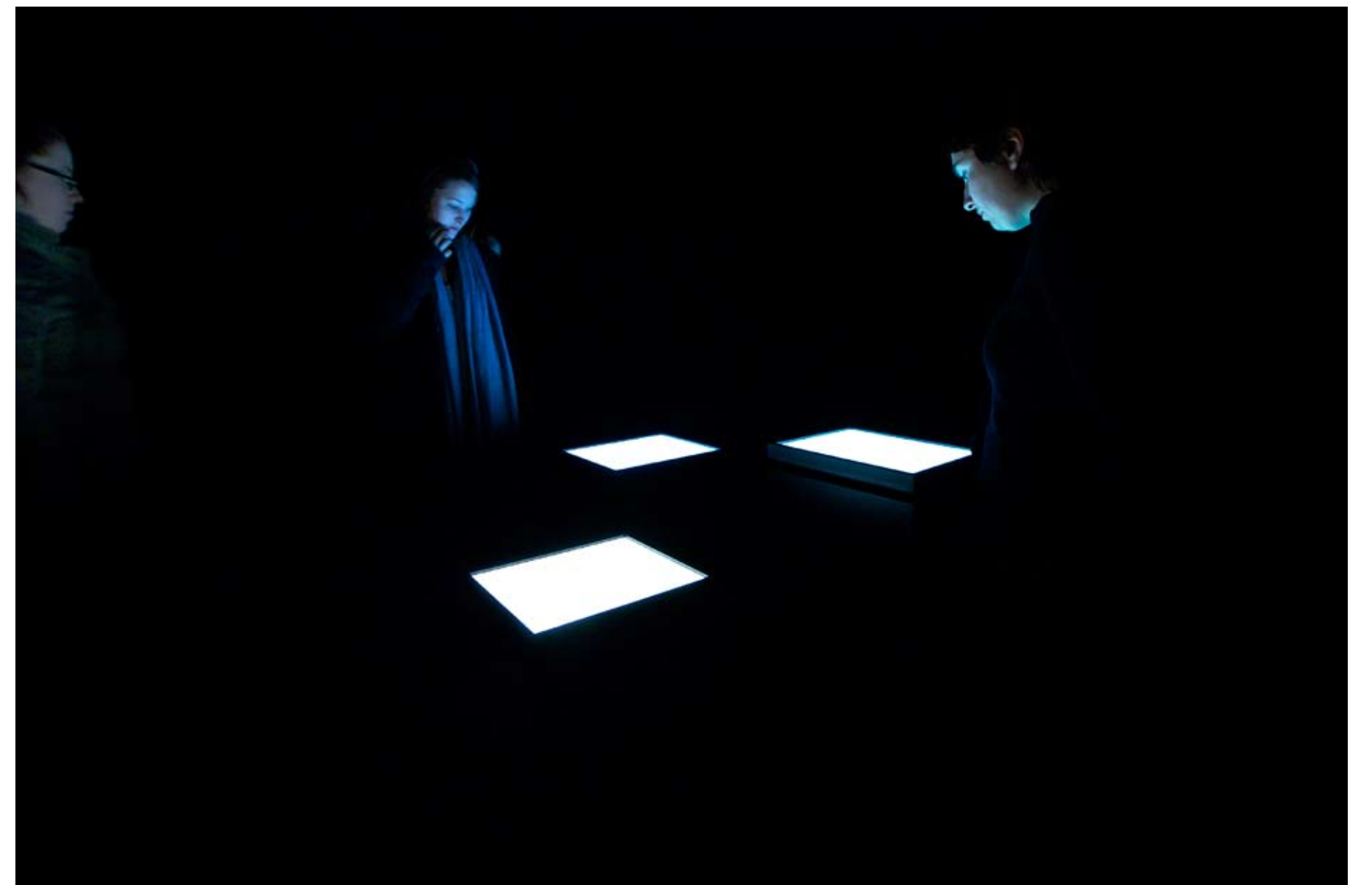
Om der likevel skal være en rolle for kunst i en slik verden kan det tenkes å være i gå inn i og drøfte hvordan vi mennesker kan forholde oss til oss selv. Hvordan klarer vi å leve med at vi er like primitive som våre våpen? Hvordan er overgangen mulig fra det å være kjærlige, modne foreldre til og fra det å være skuddskiver med fingeren på avtrekkeren? Eller omvendt: Hvordan kan en forstå seg selv og forholde seg til seg selv, om en (enda) ikke har deltatt i krig?

Mye kunst kan berøre slike spørsmål, uten dermed å få noen terapeutisk funksjon. Kunst har heller ikke politikken og økonomiens handlekraft og umiddelbare nytte. Dens rolle i samfunnet er heller på visjonenes og ettertankens nivå. Ved å stille "dumme" spørsmål, sette ting i uvant perspektiv, fokusere på oversette detaljer, eller gi kommentarer ut fra enkeltmenneskers ståsted, undersøker en hva det er som regnes som virkelig og sant. Samtidig kan grunnlag legges for samtaler og diskusjon om hva som også kan være mulig, hva som også kan være sant.

Svært mange kunstnere tar i større eller mindre grad inn over seg en slik rolle som "konstruktiv motkultur i

demokratiets tjeneste". Ofte er det som gjør at kunstnerne blir hentet inn av politikere og næringsliv likevel det at en har regnestykker og forskning som påviser hvordan kunst og kultur er svært billige og viktige elementer, om målet er stedsutvikling, tilflytning og turisme. Å hente inn en profesjonell kunstner til å utvikle et spesielt utformet kunstverk trenger utrolig nok ikke koste mer enn en liten annonse i Bergens Tidende. I tillegg kan deler av kostnadene dekkes gjennom søknader til kulturrådet.

Når en ser på et kulturminne som Fjell festning med stedutviklingens øyne kan en komme til å overse anleggets virkelige potensial; som grunnlag for diskusjon om hvilke menneskesyn og verdier som bør ligge til grunn for det samfunnet vi utvikler: Utvikling er ikke økonomisk utvikling. ••

TROND LOSSIUS

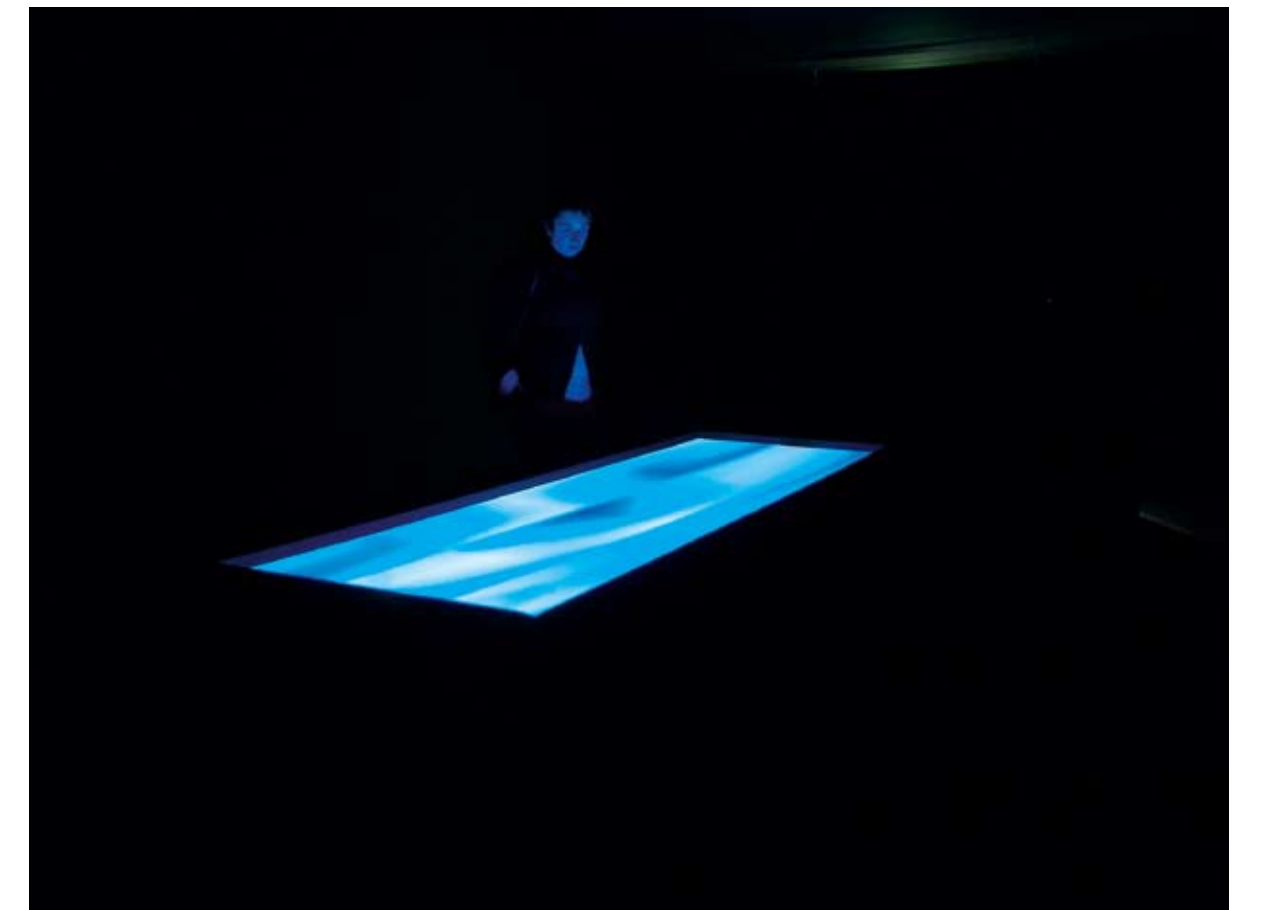
//IMPLoding SPACES

De siste ti årene har jeg gjort en serie utstillinger og installasjoner hvor jeg har brukt mange høytalere for å gi publikum en opplevelse av å være omgitt av eller nedsenket i lyd. Å arbeide med lyd i rom på denne måten er et stort og spennende felt. Hvert rom har sin egen akustikk eller lydlige personlighet som arbeidet må tilpasses. I tillegg endres opplevelsen etter hvor i rommet man er, når noen kilder blir nære og andre fjerne. Noen ganger oppleves dette som å jobbe skulpturelt, men materialet er usynlig og i bevegelse og kan bare oppfattes av øret. Lyden kan markere og utforske rommet, og noen ganger kan lyden også sprengne rammene for rommet, og gi inntrykk av at de fysiske grensene, veggene, er opphevet.

Rom er ikke bare abstrakte og formale størrelser, de har også politiske, sosiale og historiske lag som påvirker arbeidene. Et sted som Fjell festning blir dette spesielt tydelig. Mitt bidrag til denne utstillingen er en lydinstallasjon med 32 høytalere i "Karl Johan", en lang korridor i fjellanlegget. Arbeidet er en utforskning i lyd av det fysiske rommet, tunnelen i festningsanlegget. Men det reflekterer også over den geografiske og sosiale rekkevidden av anlegget og krigen som anlegget ble bygd under, og de destruktive overskridelsene av avstander og geografiske avgrensninger som den innebar.

I bunn ligger en konkret opplevelse da jeg bodde i Namibia på slutten av 90-tallet. I den lutherske kirken i Swakopmund hang en minneplate for tyske soldater som falt for "Volk und Vaterland" 1939-1945. Det var soldater som hadde falt på vest- og øst-fronten, i Nord-Afrika og på verdenshavene, men så langt jeg kunne se hadde ingen falt i det vi i dag regner som Tyskland. Det virket som om de tyske etterkommerne i liten grad hadde tatt noe oppgjør med historien fra 2. verdenskrig, og det var foruroligende å se et så konkret uttrykk for et verdensbilde hvor store deler av Europa hadde implodert til å bli en del av Tyskland.

Noen år senere var jeg i Odessa, Ukraina. Mens jeg var der, i mai 2001, ble seieren i den store fedrelandskrigen markert. Jeg ble sittende på hotellrommet og se på historiske filmopptak, ledsaget av patriotisk musikk, på en defekt svart-hvitt TV hvor bildet var delvis forvrengt. Det

var gripende, og jeg endte med å gjøre nesten en time med videoopptak fra den defekte TV-en. Mange av de russiske soldatene som ble fanget i disse kampene, ble satt i arbeid andre steder, og Fjell festning er et av mange anlegg som for en stor del ble bygd av russiske krigsfanger.

Lyden i dette arbeidet er basert på bearbeiding av opptakene jeg gjorde i Odessa, supplert med bearbejdede opptak fra Hellesøy og Tofteøy. Trippelkanonen

var ble montert på Fjell festning under 2. verdenskrig hadde en rekkevidde på nesten 4 mil, og var en hånd som med ødeleggende kraft kunne nå nesten like langt som øyet kunne se, forbi Hellesøy eller Tofteøy.

//PROGRAM

DAGEN FØR OPNING

Laurdag den 23. august kl 15.00 - 17.00

Hanne Sofie Greve: "Fjell festning og narrespillet rundt en front nr 2"

Stad: Glaskuppelen (sjå kart: A2). Det er lov å køyre opp til festninga denne dagen.

Påmelding til gitte.satre@godesirklar.no.

Maks. 40 persnar

OPNING

Søndag den 24. august fra kl. 12.00 til 16.00

kl.13.30 Opning av utstillinga v/ Gitte Sætre, Ammunisjonsbunkeren (Sjå kart: A1)

kl.13.45 Kunsten å se den andre v/RUno Isaksen

kl.14.15 Rykter om Krig v/ Per Christian Magnus

kl.15.00 Vandring i kunstutstillinga

kl.16.30 – 17.30 Transport nedatt

Servering/sal av mat: Strilalam serverer velsmakande grillmat og vegetarkost.

Kortreist, lokalprodusert mat av beste slag.

(sjå kart: A3)

OPEN UTSTILLING

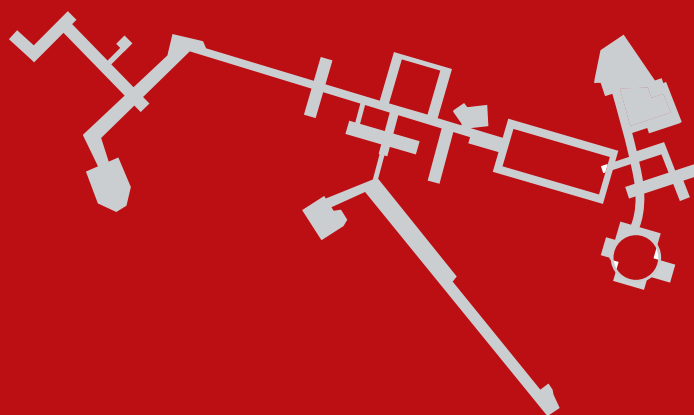
Utstillinga vil vere open kvar laurdag og søndag kl. 12.00-15.00 fram til t.o.m 7. september. Guida turar kvar time.

EKSTRAARRANGEMENT

Søndag 31. august kl. 15.00-17.00.

"De sovjetiske krigsfangers historie" v/Ole Jacob Abraham.Glaskuppelen (sjå kart:A2). Påmelding til ole@museumvest.no.

KART//FJELL FESTNING

FJELL FESTNING//PRAKTISKE OPPLYSNINGAR

TRANSPORT TIL OPNINGA SØNDAG DEN 24. AUGUST.

Russarstien: Vi tilrår å ta turen opp Russarstien saman med Guideservice. Avgang Fjell skule kl. 12.45 og 13.00.

Festningsvegen: Buss frå Tellnes skule til festninga kl. 12.30. Køyr forbi Fjell i retning Sund til du kjem til Tellnes skule.

Buss frå byen: Bussen er merka "Fjell Festning" og går frå Festplassen til Fjell festning kl. 12.00.

Parkering: Russarstien: Fjell skule. Festningsvegen: Tellnes skule. Følg dei regnbogefarga vegstikkene.

På Fjell festning kan det vere rått og kaldt, så ta med godt med klær. Også lommelykt hvis du har. Frå Glaskuppen går 50 personar av gangen ned i anlegget kvart 10 min. Vi gjer merksam på at det er ikkje tillate å gå inn i anlegget utan guida. Det kan være skyttergraver og andre overaskingar i terrenget, så ver årvåken når du vandrar i området.

UTSTILLINGA ER STØTTA AV:

Riksantikvaren, Norsk Kulturråd, Hordaland Fylkeskommune, Fjell kommune, Gode Sirklar, Vestnytt og Lie-gruppen.

Arrangør: Perler i Nordsjøløypa

